

ILIRIAN ZHUPA
MOS MË PYET KU KAM QENË
POEZI

BOTIMET TOENA

ILIRIAN ZHUPA

Mos më pyet
ku kam qenë

poezi

Botimi i dytë

BOTIMET TOENA
Tiranë, 2016

Botimi i parë, tetor 1988
Recensentë: Bardhyl Londo, Bujar Skëndaj
Redaktore: Sevim Arbana

Botimi i dytë, tetor 2016

Botuese: Irena Toçi

Kryeredaktore: Sonila Kapo
Korrektore letrare: Majlinda Bami
Përkujdesja grafike: Elida Stafa
Kopertina: Kristi Zhupa

ISBN 978-9928-205-74-2

© Autori *dhe* Botimet Toena, 2016

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Nuk lejohet shumëfishimi me asnjë lloj mjete apo forme, as me fotokopje, pa lejen me shkrim të mbajtësit të copyright-it.

BOTIMET TOENA

Rr. "M. Gjollësia", K. Postare 1420, Tiranë

Tel.: + 355 4 22 40 116; 22 58 893

Fax: +355 4 22 40 117

E-mail: redaksia@toena.com.al

botimet.toena@gmail.com

[Http://www.toena.com.al](http://www.toena.com.al)

PARAFJALË

Mbas dyzet vjetësh punë krijuese, mbase do të ishte e udhës të botoja një vëllim me poezi të zgjedhura. Të sistemoja e riparoja vargjet “e vjetra”, të cilat janë shkruar në disa dekada, në kohë dhe stinë të ndryshme, kur mundësia e botimit largohej e afrohej, lejohej e ndalohej në varësi të asaj se çfarë, në emër të letërsisë dhe të artit u kërkohej krijuesve. Të rreksha t’u lija lexuesve atë çka është më e mira e kësaj trandjeje poetike, që më ka shoqëruar ag e muzg, në travajën e gjatë gati gjysmëshekullore; ku klithma dhe heshtja, ngazëllimi dhe përhumbja, realizimi dhe pamundësia, mendjeshkrepja dhe dorëzimi bëjnë relievin dhe thelbin e jetës, qenies dhe vargjeve të mia.

Një mik i hershëm nga matanë Atlantikut, pasi lexoi librin “Të gjallë dhe të vdekur” më shkroi: “Në ciklin “Ura”, (’75-’90) mund të futeshin edhe disa poezi të tjera nga libri “Mos më pyet ku kam qenë”, si “Baladë për Vjosën dhe për vete”, etj., etj”.

Nuk i ktheva përgjigje, por sidoqoftë, e rimora në dorë librin me dhimsuri dhe drojë, për të parë në të ç’vraga të tjera ka lënë koha e gjatë, veç atyre që diktoheshin nga

trysnia mbi letërsinë dhe artin në vitet '80. Në librin “Mos më pyet ku kam qenë”, (1988), i treti për nga radha e botimit, janë përmbledhur poezi të shkruara 30-40 vjet më parë. Përgjithësisht ashtu siç kam mundur dhe dashur, pjesërisht ashtu siç është mundur dhe dashur, për të marrë edhe lejekalimin që të shohin dritën e diellit.

Libri është si njeriu. Një qenie artistike unike, që në vend të mishit dhe trupit, ka letrën dhe formatin; në vend të zërit dhe pejzave të shpirtit ka gërmat dhe ndjesitë e fiksuara në to; në vend të emrit dhe të veshjes ka kopertinën dhe titullin e tij. Sigurisht dhe moshën, por kjo nuk është shumë e rëndësishme. Pasi ndryshe nga njerëzit të cilët lindin, marrin një emër, rriten dhe vdesin, librat kanë një emër para se të lindin dhe shpesh vdesin sapo kanë lindur. Më tej, ndërsa njeriu vjetrohet nga jashtë dhe vdes nga brenda, libri edhe kur vjetrohet nga jashtë mund të jetojë nga brenda. Dhe së fundi, ndryshe nga njeriu, në rastet më fatlume, libri nuk është një orë rëre e kthyer përmbys, siç fatalisht është njeriu. Ai është ide e veshur me frymë.

Unë hyj në atë grup poetësh që mbetet i etiketuar si “brezi i viteve '80”, ose siç kanë qejf disa matrikullues të mëvonshëm ta etiketojnë: Brezi i fundit i socrealizmit. Pavarësisht se në atë sistem, unë kam kaluar vetëm 33 vjet, aq sa është koha e kryqëzimit të Krishtit. Ndryshe nga shumë bashkudhëtarë të letrave, unë besoj se jam përpjekur të mbrohem me sa kam mundur nga morsa e metodës socrealiste, ndërkohë që nuk kam dhënë asnjë kontribut në konsolidimin e metodës së re të realizmit demokratik. Në gjyqin e gjatë që i kam bërë në heshtje shoqërisë letrare dhe vetes, mendoj se kur flasim për poezinë, metodat letrare janë ose si bizhutë rrezëllitëse që

na rrisin artificialisht shkëlqimin, ose si këpucët e drunjta që na vrasin këmbët e na bëjnë të ecim duke shqepuar.

I kam provuar dhe jam lodhur edhe nga bizhutë rrezëllitëse edhe nga këpucët e drunjta. Është kjo arsyeja që nuk pëlqej më të kem “bizhu” dhe që kam vendosur më mirë të eci zbathur apo me këpucë të shkalafitura si poezia ime.

Libri “Mos më pyet ku kam qenë”, për fatin e tij të mirë, ka mbijetuar në memorien e lexuesit të kohës. Por ai është totalisht i panjohur, gati si i pangjarë, për fëmijët dhe shkollarët rioshë të viteve '80 dhe për ata që kanë lindur e janë rritur në vitet e mëpastajme e që sot janë burra dhe gra në mesin e moshës. Ndryshe nga proza, e cila botohet e ribotohet, librat me poezi, botimin e tyre të parë, përgjithësisht e kanë dhe botimin e fundit. Një pjesë e materies së tyre “shpëton” përkohësisht, kur autorët apo botuesit publikojnë një libër të zgjedhur. Ndërsa libri konkret është i dënuar me burgim të përjetshëm.

Kur vendosa ta ribotoj këtë libër “të socrealizmit”, fillimisht pata ngasjen që pa ia prishur strukturën të bëj riparimet e domosdoshme të sugjeruara nga koha. Por ishte gati e pamundur. Ishte si të bëje një punë prej frankelshtajni, ca operacione plastike e kozmetike, ca shqepje e qepje, mbi një qenie që si autori e ka kaluar moshën e kryqëzimit të Krishtit, me shpresën se mund të rikthehet sërish. Ndaj vendosa të bëj një botim totalisht të paprekur, riprodhim të botimit të parë në mënyrë integrale, me pikë e me presje, sikurse është botuar në vitin '88. Madje nuk futa në këtë botim as pjesën e tretë të Këngës së Parë të poemës “Lumi im”, të cilën e hoqën nga libri kur ai ishte në shtyp.

Pjesë shtesë e këtij libri është vetëm kjo parafjalë shpjeguese. Parafjalë që i adresohet lexuesit të sotëm, i cili as e koncepton dot se për shkak të botimit të veprës, krijuesi ishte i detyruar të bënte ca kompromise e lëshime, hile e marifete, për të mbrojtur qenien e vet nga censura.

I kam bërë dhe unë disa lëshime kur u botua ky libër, siç bënëin të gjithë ata që jetuan e mbijetuan; krijuan dhe botuan në ato kushte. Janë lëshime kryesisht tematike dhe leksikologjike, pjesë e veshjes dhe ambalazhit, me qëllim që poezia e njëmendtë të mund të kapërcente me sa më pak gërvishtje e deformime barrierat penguese të censurës. Kam shtuar e kam hequr fjalë, kam modifikuar tituj, kam përdorur sintagma polisemantike për të ruajtur thelbin. Një herë tjetër do flas gjerë e gjatë për profilaksinë e shpëtimit të poezisë nga viruset mutative të sistemeve dhe ideologjive shoqërore.

Fillimisht libri ishte me titullin “Ç’ më kanë parë sytë”. Mikut tim, Xhevahir Spahiut, ky titull iu duk shumë agresiv dhe më rekomandoi t’i vija librit titullin e poezisë “Mos më pyet ku kam qenë”. Kështu u bë dhe kështu po e rimerrni sërish në dorë.

Pavarësisht se për këtë libër janë shkruar e thënë shumë konsiderata, unë po e sjell atë të pa stolitur me to, të lakuriqtë, si ditën e parë që lindi. Dhe pres të dëgjoj se sa e re është një poezi “e vjetër”, e mbyllur si vera në bute për gati 30 vjet.

ATDHEU

Për mua, fëmijën, atdheu ishte zëri i nënës,
Krahët e fuqishëm të babait kur më ngrinte drejt llambës,
Përrallat e gjyshes për ujkun dhe qengjin
Dhe ato pak metra katrorë të dhomës.

Çdo ditë si për çudi ai zgjerohej para meje,
Zbriste shkallët e shtëpisë dhe bëhej udhë,
Fluturonte me zogjtë dhe bëhej çerdhe,
Gurgullonte me përroin dhe bëhej lumë.

Një ditë prej ditësh mbërrita në udhën e madhe
Dhe mbeta i shtangur mes hapësirës pa fund,
Atdheu zgjerohej si rrathët mbi ujëra,
Shtjellë ndjehesha unë.

U deshën shumë vjet që ta kuptoja atdheun,
Gjerësinë e tij, njerëzit, gjuhën, këngët,
Udhën ku ecte, qëndresën, armiqtë,
Të gjallët dhe të rënët.

E megjithëse mësova kaq gjëra, prapë në mendje më mbeti,
“Atdheu i parë”, zëri i nënës, lojnat, përrallat e gjyshes...
Dhe, që e gjeta te të gjitha këto, vërtet
S’ka asgjë të çuditshme.

BALADË PËR VJOSËN DHE PËR VETE

-Para poemë-

-1-

Zhurmon e buçet e shket nëpër gurë
Dhe krua dhe det dhe grua dhe burrë;

Dhe këngë e pathënë që do të ushtojë
Dhe vajzë që pret me frikë të dëgjojë;

Dhe kalë jelebardhë që brigjeve rend
Dhe brymë e mardhur dhe erë dhe shpend.

-2-

Gjëmon edhe flet, thërret e pisket
Dhe këngë dhe vaj dhe vdekje dhe jetë;

Dhe mjegull e lehtë dhe akull e vlagë
Dhe frymë që mbrun stinë dhe dorë që mbyll plagë;

Dhe foshnje motake dhe vajzë e sarritur,
Që puthet e ikën e vjen prapë papritur.

-3-

Ndanë teje u rrita, të ndoqa nga pas,
Mësova të hesht, mësova të flas;

Mësova të nxehem, të qaj e të qesh,
Të fal, të urrej, të rroj e të vdes.

PUNËTORËT E NATËS

Dita e bardhë u lodh dhe ra të flerë...

Bri lëmenjve të grurit dhe arave,
U ndezën zjarret e natës prej njerëzve që gdhihen përjashta
Si ca flakadanë të vegjël nga do të lindë dita e madhe,
Që dremit e zgjohet te flaka.

Këta prometenj shtegtojnë gjithmonë drejt agimit,
Sikur ndezin zjarrin e madh
Majë maleve që fqinjërojnë me retë,
Sikur i bëjnë thirrje diellit, si shokut të tyre e birit,
Si krijesës së vet.

Ajri i lagësht ua njom flokët e zbërdhylët dhe supet,
U lë nga pak natë poshtë syve dhe vetullave gështenjë.

Po ditën e zgjuan...

Hapësirat gjëmojnë nga zërat e djemve dhe çupave
E ata shkojnë të flenë.

SHUMË QENKAM RRITUR

- Prisni të rritem! – dikur u kam thënë,
Barit në oborr dhe maces së larme,
Maces së larme dhe pjergullës së madhe,
Pjergullës së madhe dhe vajzës së rritur,
Vajzës së rritur dhe foshnjës së mitur,
Foshnjës së mitur dhe shiut të dendur,
Shiut të dendur dhe pleqve një shekull,
Pleqve një shekull dhe portës së hekurt,
- Prisni të rritem! – dikur u kam thënë.

Me kohë shkrova vjersha dhe historira,
Për pleqtë e përjetshëm dhe vajzat e mira,
Shkova t'i gjeja dhe u trondita.

Të rritesha unë ata s'paskan pritur!
Bari është tharë dhe macja ka ngordhur,
Macja ka ngordhur dhe pjergulla është lodhur,
Pjergulla është lodhur dhe vajzat janë thinjur,
Vajzat janë thinjur dhe foshnjat janë rritur,
Foshnjat janë rritur dhe shiu ka heshtur,
Shiu ka heshtur dhe pleqtë kanë vdekur,
Pleqtë kanë vdekur dhe porta është ndryshkur,
Shumë qenkam rritur dhe dot s'më kanë pritur!

Ngadalë paskan shkuar dhe befas jam zgjuar
Duke lënë ca shenja dëshire dhe punë,
Me të cilat do të flasin fëmijët dhe miqtë
Kur të mos jem unë.

QYTETI MINATOR

Është një qytet që më dha dashurinë,
Qëndresën, sinqeritetin dhe ashpërsinë e burrit
E prapë e ruajti tek unë butësinë,
Si palcën e drurit.

Atje njerëzit punojnë nën tokë,
Qyteti ngrihet mbi shpatullat e tyre.
Po s'ece drejt, ndiejnë therje në kockë,
Ndiejnë dhimbje.

DIMËR PËR DIMËR E VJESHTË PËR VJESHTË

Dimër për dimër e vjeshtë për vjeshtë
Të kam kërkuar dhe më ke ikur,
Sa herë të gjeja s'di pse kam heshtur,
Sa herë më ikje s'di pse kam thirrur.

Fytyrë ti s'kishe, as emër, as sy,
Hapin ta ndieja, po s'lije gjurmë,
Më shfaqeshe befas, vrapoja te ti
Dhe gjeja dritëhijen e pemëve në muzg.

Në shtegun e natës, në agun e ditës,
Fytyrën tënde prej avujsh dhe ere
E gjeja në mijëra fytyra që prisnin,
E prapë ty s'të gjeja.

Ç'ishte ky trill, kjo lojë, kjo fshehje,
Ditë pas dite e stinë pas stine?
Përplaseshim rrugës dhe prapë e paprekshme,
Humbje hapësirave dhe prapë intime.

Si duket fëmijë kemi qenë pa e ditur,
Mister kemi bërë një gjë kaq të thjeshtë,
Ke ardhur – kam heshtur, ke ikur – kam thirrur,
Dimër për dimër e vjeshtë për vjeshtë.

MANEKINËT

Rrimë në vitrinë...

Na veshin,

na zhveshin,

na fshijnë.

Ne presim të qetë dhe heshtim,

Se jemi manekinë.

Vrapojnë në rrugë nga shiu

Këmbë burrash,

grash

dhe fëmijësh.

Ne s'lagemi kurrë... (Mjerë njeriu,

Që s'njeh qetësi manekinësh!)

Shikojmë andej nga na thonë,

Qëndrojmë ashtu si na vënë,

Buzëqeshim, përherë pozojmë,

Përballë,

profil,

me një këmbë.

Dhe s'nxehemi kurrë, s'bërtasim,

Sikur bota të kthehet përmbys.

Mjafton të na veshin e mbathin

Që ne të pozojmë sërish.

MOS MË PYET KU KAM QENË

Kaloj në fusha e marr blerimin e qumësht të kallëzës,
Kaloj në shtigje e marr shëmbëllesën e gurit dhe cfakës,
Kaloj në mbrëmje e marr fërgëllimën e shtatit të vajzës,
Që dridhet si gjuhëzat e flakës.

Vij pasditeve e muzgjeve, vij mesnatës e agut.
Më pret e dashura ime, prindërit e mi apo shokët.
Askush nuk e di ku kam qenë, ç'vise me vete kam marrë,
E prapë nuk më pyesin... Fytyra ime lexohet!

Fytyra ime lexohet si një libër i hapur,
Pyllin ku eca dhe fjeta, shikoje të blertë te sytë.
Është sipër tij një pah avujsh, një copë qielli e kaltër,
Janë ca zogj pendartë që ngatërrohen me yjtë.

Po qe se kam gdhirë gjithë natën, lexoje në rrrathët
poshtë syve,
Po qe se jam ngjitur në brigje, shih mollëzat e mia të dala,
Borën që mbajta mbi supe, kërkoje, është fshehur te thinjat,
Shtegun që ende s'e shkela, gjeje te balli.

Mos më pyet ku kam qenë. Përgjigjen e saktë e ke para.
Lexo fytyrën time, shprehjen e saj dhe hesht...
Vij nga një vdekje!
Një mik iku mbi një anije të kuqe me ca vela të bardha...
Dhe mbeti në fytyrën time të zbehtë.

Mbi supin tënd më zuri gjumi i thellë dhe fjeta.
Ti do të dish ku kam qenë,
Kërkon adresat e njerëzve dhe rrugëve.

Të gjitha në fytyrë më janë shkruar.
Lexoji me sy dhe me gishta...

... Lexoji me mollëzat e buzëve!

* * *

Një shpend që këlthet nëpër erë

nuk është shpend, është njeri.

A s'jemi të gjithë nga pak

në klithmën dhe vrullin e tij?!

PEMËT

Era fishkëllen nëpër rrugë e unë flas me erën.
Pemët që përhitën më mbrëmje janë zjarre
që shuhen ngadalë,
Zjarre që digjen të heshtura me flakën e tyre të gjelbër
E s'thonë asnjë fjalë.

Sa herë i shikoj këto pemë vjeshtake, të trishme,
Më kujtohesh ti, gjyshe!

Kësaj nate, një mijë herë kam shkuar në Jug e kam ikur,
Jam ulur nën pjeshkën e atit dhe pjergullën
e brishtë të nënës,
Kam hyrë e kam dalë nëpër qelqe e portë pa trokitur
Edhe i zgjuar edhe në ëndërr.

E pemët më pritën me fjalë të ngrohta, të ëmbla,
Si babai dhe nëna!

Era fishkëllen nëpër rrugë dhe unë vrapoj me erën.
Vrapojnë pemët pas meje, më arrijnë, më dalin përpara,
Më thajnë djersët me erashkat e degëve, përgatisin shtrojat
Me gjethe si tesha të lara.

Sa herë shoh pemët mbi brigjet e mbrëmjes dhe kodrat,
Më bëhet janë motrat!

Kokën mbështes mbi trungjet e tyre të buta, të forta,
Imitoj zogjtë, sythet dhe gjethet që çelin ngado.
Dremis pak. Zgjohem e shtangem: - Unë i përqafova,
A më përqafuan ato?!

Sa herë shoh pemët me degët dhe gjethet e kaltra,
Më kujtohet e dashura!

BESOMË DHE URREMË TE FJALA

Nëse pe në të shkëndijën e zjarrit,
Kur nata s'ka yje dhe drita përreth;
Nëse t'u shfaq si mugullimi i barit
Dhe pemën e ëndrrës ta veshi me gjeth;

Nëse në udhën me pluhur e vapë,
T'u bë hije dhe krua i ftohtë;
Nëse mbi varrin e njeriut të dashur
Vuri një gur mbi kokë;

Besomë te fjala!

Nëse ta fshehu shtegun e udhës
Dhe arrite më vonë në shtëpi;
Nëse e dashura, sa e nxore prej buzës,
Iku dhe të mbajti mëri;

Nëse gëzimit e revoltës sate
I vuri lak a fre;
Nëse të gënjeu me pozitën e lartë
Gjersa gabove dhe re;

Urremë te fjala!

NË ÇORRAJ PREJ KOHËSH S'KAM QENË

Kam ikur prej kohësh nga Çorraj dhe kam frikë të vij...

Në rrëpirat e tua kam shtuar ca lëndina të vogla,
Plakave u kam lidhur nga një shami të re te kryet,
Shtëpitë e murrme t'i kam lyer me gëlqere të bardhë,
Fëmijëve motakë u kam treguar një përrallë.

U kam thënë djemve një sekret dashurie,
U kam dhënë një shteg nate për përqafimet dhe puthjet,
U kam shtuar ujërat burimeve dhe pemëve frutat.

Vajzave u kam mësuar ca çapkënlleqe ngacmuese,
Për t'u bërë më shpejt të dashura dhe nuse.

U kam thënë pleqve ca fjalë të rralla,
Të harrojnë reumatizmin dhe therjen e eshtrave,
Të heqin dorë prej pleqërisë dhe ankesave.

Dhe pastaj pragjeve,
Dhe pastaj avllive,
Përrenjve,
Gurëve,
Shpendëve dhe qiejve...

Dhe përsëri s'kam ardhur edhe pse të shtova kaq gjëra
Nga frika mos je më i bukur se ëndrra.

JO VETËM GJETHET

Kam parë duar

Që përpiqen të mbajnë të dashurit e tyre.

Zbardhen dhe i shtrëngojnë fort për supesh...

Të dashurit ikin!

Ato, këputen...

POROSI FËMIJËVE

Bashkë me të dashurën mbrëmjeve dhe netëve
U japim fëmijëve këto porosi:
- Vishni sandalet e lehta prej gjethesh
Dhe bridhni nën shi.

Këmishët e holla si tymi i cigares
Zhvishini te porta t'i rrëmbejë juga,
Merrni në trup gërvishtje dhe plagë –
Tatuazhe të bukura.

Kapërceni pragjet dhe rendni te muzgjet,
Humbni në dhjetor dhe shfaquni në maj,
Përgjigjuni gjyshes që thotë: “U marrtë djalli!”
Se s’patë askund djaj.

Me dorëshkrimet e mia lëshoni balona,
Fjalët e kota t'i fshijnë retë me gomë,
Çantën e mamit vareni te strehët,
Ta bëjnë fole zogjtë.

Atyre që duan të rrinë veç në zyrë
Thyejuani xhamat me gurë të gjithëve,
Vraponi te pylli t'u fshiheni servilëve,
Humbni te zgavrat dhe dilni te sythet.

Ua gjeni lumenjve dhe gurin e fundit,
Na lini t'ju presim gjer në orët e vona të netëve...

Këto porosi jua japim kuptohet,
Se... s'keni lindur ende...

VONESA E NJË FJALE

Vonoi pranvera
të vinte mbi brigjet dhe malet,
Fluturoi një zog dhe mbeti pa emër,
Humbi dhe bishtin
dhe puplat
dhe krahët,
Çerdhen dhe pendët.

Bari ngrihej në gjunjë dhe rrëzohej sërish,
Ujërat i mbanin avujt pezull në ajër,
Vinte mbrëmja,
bota fshihej,
po mistere s'kish,
I flisja një vajze dhe s'm'i kuptonte fjalët.